

Список використаних джерел:

1. Шипуліна Ю.С. Управління формуванням інноваційної культури промислових підприємств: монографія / Ю.С. Шипуліна. - Суми: ТОВ «Триторія», 2017. - 432 с.

2. Шипуліна Ю.С. Інноваційна культура суспільства як соціокультурний механізм активізації інноваційної діяльності / С.М. Ілляшенко, Ю.С. Шипуліна, Н.С. Ілляшенко // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки: Матеріали XX міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 7-11 вересня 2015 р. Том 1. Частина 1 / Національна академія наук України, Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України, Київ-Одеса, 2015. - С. 138-143.

3.2 Діагностика стану інноваційної культури українського суспільства

С.М. Ілляшенко, Ю.С. Шипуліна, К.М. Сокол

Світовий досвід свідчить, що одним з головних факторів забезпечення успіху переходу національної економіки на інноваційний шлях розвитку є високий рівень інноваційної культури суспільства. Вона розглядається як механізм соціально-культурного регулювання інноваційної поведінки людини і є однією з головних складових інноваційно-сприятливого середовища держави. В країнах, які є лідерами інноваційного зростання стимулюється розвиток інноваційної культури, зокрема: всіляко підтримується розвиток і реалізація креативного потенціалу людей, пропагується життєвий успіх підприємців-інноваторів, цілеспрямовано формується сприятливий морально психологічний клімат (толерантне ставлення суспільства до інноваторів, відсутність бюрократичних, релігійних та ін. обмежень, поширення передового досвіду інноваторів тощо) і т.п.

Для економіки України, що базується на виробництвах III-IV технологічних укладів, надзвичайно загострюється проблема інтенсифікації переходу на інноваційний розвиток у руслі концепції інноваційного випередження. Подальше зволікання вже загрожує системним відривом від економічно розвинених країн через несумісність техніки, технологій, методів управління, стандартів якості життя населення тощо. У контексті викладеного розвиток інноваційної культури суспільства дозволить сформувати стійкі передумови випереджаючого інноваційного розвитку вітчизняної економіки.

Проблематика формування інноваційної культури суспільства досліджувалася у роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Методологічні аспекти формування інноваційної культури суспільства, її ролі і значення у інноваційному розвитку держави досліджували Балабанов О.В. [1], Бондар-Підгурська О., Коротич Я. [2], Буніна Е.І. Давидова, Н.В. [3], Зубенко В.В. [5], Стояновський А.Р., Лежанська Т.В. [9]. Питання визначення сутності інноваційної культури як складової інноваційно-сприятливого середовища висвітлювали Любіна О.Н. [7], Ніколаєв А. [8] та ін. [6]. Її роль у системі механізмів активізації процесів інноваційного розвитку держави розкрито у нормативних документах що визначають стратегічні пріоритети інноваційного розвитку України [4, 10]. Практично в усіх роботах наголошується на важливості управління інноваційною культурою суспільства як свого роду каталізатором процесів активізації інноваційного розвитку держави. Проте управління інноваційною культурою передбачає діагностику її стану і визначення на цій основі вектору управлінських дій. Але питання діагностики стану інноваційної культури українського суспільства залишилися практично не дослідженими, що не дозволяє цілеспрямовано управляти її розвитком. Таким

чином метою є удосконалення і практична апробація підходу до діагностики як складової частини системи управління розвитком інноваційної культури українського суспільства.

1. Структура інноваційної культури суспільства та підхід до її діагностики.

Інноваційна культура суспільства відображає ціннісну орієнтацію людини на нововведення, закріплену в мотивах, знаннях, уміннях і навичках, а також зразках і нормах поведінки. Згідно [11] у складі інноваційної культури суспільства виділяють три складові підсистеми, які виконують наступні функції: інноваційна - розроблення нових моделей інноваційної поведінки на основі кращих зразків інноваційної діяльності, власних чи запозичених; селекційна - відбір нових моделей поведінки, які відповідають потребам суспільства; трансляційна - передача у майбутнє відібраних і апробованих моделей інноваційної поведінки, які відповідають системі цінностей суспільства.

Склад елементів зазначених підсистем інноваційної культури суспільства подано у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Система оцінки елементів підсистем інноваційної культури суспільства

№	Підсистеми та їх елементи	Система оцінки
1	2	3
1. Інноваційна		
1.1	Життєвий успіх інноваторів	0 – низький; 10 – високий
1.2	Пануючі морально-етичні норми	0 – низькі; 10 – високі
1.3	Соціально-економічний розвиток	0 – низький; 10 - високий
1.4	Якість життя	0 – низька; 10 – висока
1.5	Наукоємність виробництва	0 – низька; 10 – велика
1.6	Наукоємність побуту	0 – низька; 10 – велика
1.7	Відстань до влади	10 – мала; 0 – велика

Продовження табл. 3.1

1	2	3
1.8	Схильність до ризику	0 – низька; 10 - велика
1.9	Індивідуалізм чи колективізм	10 - індивідуалізм
1.10	Ступінь толерантності до успіху	0 – низький; 10 – високий
1.11	Чоловічість чи жіночість	10 - чоловічість
1.12	Етноцентризм чи космополітизм	10 - космополітизм
1.13	Релігійні чи інші обмеження	0 – значні; 10 – практично відсутні
2. Селекційна		
2.1	Конкурентність чи монополізація	10 - конкурентність
2.2	Правова підтримка інноватора	0 – низька; 10 – велика
2.3	Фінансова підтримка	0 – низька; 10 – велика
2.4	Організаційна підтримка	0 – низька; 10 – велика
2.5	Панівний технологічний уклад	0 – третій; 10 – п’ятий
2.6	Наздоганяючий чи випереджаючий розвиток	10 - випереджаючий
2.7	Трансферт технологій	0 – ускладнений; 10 - вільний
2.8	Інфраструктурне забезпечення	0 – низьке; 10 - високе
2.9	Ставлення до екологічності виробництва	0 – байдуже; 10 - підтримка
2.10	Ставлення до екологічності побуту	0 – байдуже; 10 - підтримка
3. Трансляційна		
3.1	Стан освіти	0 – низький; 10 - високий
3.2	Роль освіти у життєвому успіху	0 – низька; 10 - велика
3.3	Стимулювання навчання протягом життя	0 – низьке; 10 - значне
3.4	Позитивний вплив традицій	0 – низький; 10 - великий
3.5	Дотримання моральних норм	0 – низьке; 10 - велике
3.6	Вплив моральних норм	0 – незначний; 10 - великий

сформовано з [11]

Там же позначено систему оцінки рівня окремих елементів за 10-бальною шкалою. Оцінка (O) $0 \leq O < 5$ балів

свідчить про низький рівень відповідного елементу, $5 \leq O < 8$ – про середній, $8 \leq O < 10$ – про високий.

Система оцінка характеризує цільові пріоритети, тобто який стан елементу відповідної підсистеми є кращим. У більшості випадків стан елементів має проміжні оцінки.

2. Діагностика динаміки інноваційної культури українського суспільства.

Оцінка стану інноваційної культури виконувалася експертним методом. У якості експертів (18 осіб) були запрошені провідні фахівці підприємств, а також науковці, що цікавляться проблематикою дослідження. Узгодженість думок експертів перевірялася коефіцієнтами конкордації.

Оцінка рівня інноваційної культури проводилися: у 2013 р. (перед анексією Криму і окупацією частини Донецької і Луганської областей); у 2017 р. (усталений соціально-економічний розвиток України в умовах втрати частини її потенціалу); 2019 р. (розвиток в умовах виборів і зміни влади в країні).

Результати оцінки рівня елементів окремих складових представлені у вигляді діаграм на рис. 3.1-3.3.

Аналіз рис. 3.1 свідчить, що високий рівень має лише один елемент інноваційної складової, який характеризує відсутність релігійних та інших обмежень. Середній рівень мають елементи, які характеризують схильність до ризику, а також колективізм чи індивідуалізм населення.

На середній рівень у останній рік перейшли оцінки елементів: етноцентризм чи космополітизм, чоловічість чи жіночість. Оцінки інших елементів свідчать про їх низький рівень.

З рис. 3.2 слідує, що елементи селекційної складової з високим рівнем їх розвитку відсутні. Середній рівень мають елементи, які характеризують ставлення до екологічності побуту та трансферт технологій. Інші мають низький рівень.

Рис. 3.1. Динаміка стану елементів інноваційної складової інноваційної культури суспільства [авторська розробка]

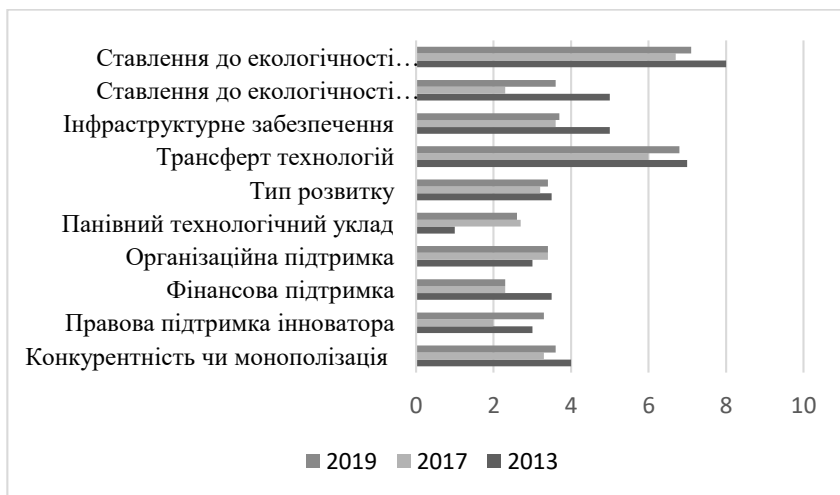

Рис. 3.2. Динаміка стану елементів селекційної складової інноваційної культури суспільства [авторська розробка]

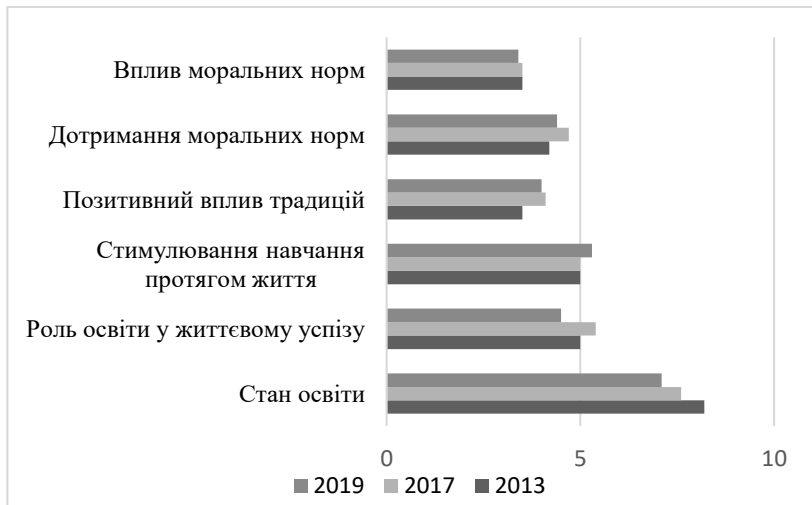

Рис. 3.3 Динаміка стану елементів трансляційної складової інноваційної культури суспільства *[авторська розробка]*

Аналіз рис. 3.3 свідчить про високу оцінку рівня освіти, який проте неухильно знижується. З певною умовністю можна віднести до середнього рівня оцінки елементів, що характеризують стимулювання навчання протягом життя, а також роль освіти у життєвому успіху (в останній рік рівень цього елементу впав). Інші елементи мають низький рівень.

Динаміка узагальнених оцінок підсистем інноваційної культури суспільства подана на рис. 3.4. Узагальнені оцінки розраховано як середні оцінок їх складових елементів. Як слідує з аналізу рис. 3.4 усі складові інноваційної культури суспільства мають низький рівень. Лише у 2017 р. трансляційна складова мала середній рівень. До позитивних моментів слід віднести постійне зростання рівня інноваційної складової.

Далі було розраховано (середньозважені) інтегральні оцінки рівня інноваційної культури суспільства у аналізованих періодах: 2013 р. – 4,36; 2017 р. – 4,2; 2019 р.

– 4,25. При цьому були враховано вагомості окремих складових [11]: інноваційної – 0,3; селекційної – 0,45; трансляційної – 0,25. Результати розрахунків свідчать, що інноваційна культура українського суспільства має низький рівень, а це підтверджує проблемність переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку, тим більше – у руслі концепції інноваційного випередження.

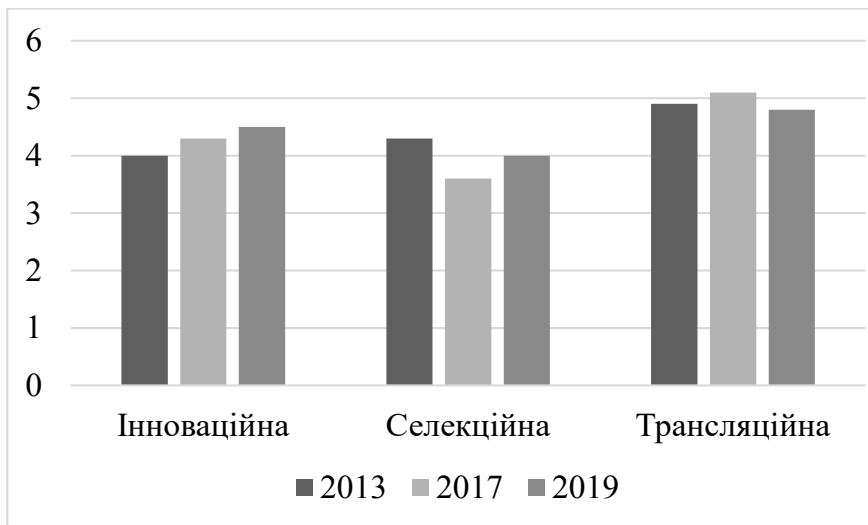

Рис. 3.4. Динаміка стану складових інноваційної культури суспільства *[авторська розробка]*

3. Рекомендації щодо управління розвитком інноваційної культури українського суспільства. Не претендуючи на повноту аналізу і беззаперечність отриманих результатів можна стверджувати, що вони можуть бути покладені в основу рекомендацій щодо формування системи заходів з управління розвитком інноваційної культури суспільства.

Зокрема, за результатами аналізу діаграм на рис. 3.1-3.3, можна рекомендувати наступні заходи щодо підвищення

рівня елементів складових підсистем інноваційної культури:

- Інноваційної: виділити і стимулювати через механізми державної підтримки кілька пріоритетних стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку держави, регіонів і галузей (елемент 1.3, табл. 3.1); сприяти зростанню наукоємності виробництва (1.5, табл. 3.1), зокрема, через амортизаційну політику стимулювати оновлення технологічного обладнання, через інноваційну політику стимулювання інноваційної діяльності тощо; всіляко пропагувати життєвий успіх інноваторів (1,1, табл. 3.1); за допомогою систем електронного врядування формувати канали прямого доступу до представників органів влади, всіляко розвивати системи автоматичного прийняття рішень, без участі бюрократичних структур (1.7, табл. 3.1) і т.п.

- Селекційної: удосконалювати антимонопольне законодавство (елемент 2.1, табл. 3.1); удосконалювати і підвищувати дієвість механізмів правової, фінансової та організаційної підтримки інноваторів (2,2, 2.3, 2.4, табл. 3.1); розвивати інноваційну інфраструктуру (2.8, табл. 3.1); заходи щодо стимулювання розвитку елементів 2.5, 2.6 аналогічні заходам стимулювання елементу 1.3, табл. 3.1; удосконалювати механізми екологізації виробництва (2.9, табл. 3.1) і т.д.

- Трансляційної: закріплювати у законодавчо-нормативних актах освітньо-кваліфікаційні вимоги до зайняття посад і права виконання робіт як у державному, так і приватному секторі, удосконалювати механізми контролю за їх дотриманням і відповідного правового реагування (елементи 3.2, 3.3, табл. 3.1); удосконалювати механізми сприяння підвищенню якості освіти усіх рівнів (елемент 3.1, табл. 3.1) тощо.

Слід зазначити, що зростанню рівня усіх складових будуть сприяти заходи спрямовані на укріплення моральних устоїв суспільства. Практика свідчить, що економічно розвинені країни всіляко сприяють цьому процесу, тому слід наслідувати їх приклад.

Таким чином, результати діагностики інноваційної культури суспільства у цілому сприяють зростанню обсягів і якості релевантних актуальних знань: щодо наявного її стану і динаміки розвитку; щодо заходів з підвищення стану до необхідного рівня.

Узагальнюючи викладене можна зробити висновок, що авторами удосконалено теоретико-методичний підхід до діагностики як підсистеми цілеспрямованого управління розвитком інноваційної культури суспільства. Відповідно до нього виконана діагностика стану і динаміки розвитку інноваційної культури України як у цілому, так і за окремими її складовими та їх елементами. Отримані результати можуть бути використані як інформаційно-фактологічна база системи управління розвитком інноваційної культури держави.

За результатами діагностики запропоновано комплекс рекомендацій щодо забезпечення належного рівня окремих елементів і складових підсистем інноваційної культури українського суспільства. Їх практична реалізація сприятиме підвищенню рівня інноваційної культури суспільства як одного з головних елементів формування інноваційно-сприятливого середовища, що, в свою чергу, створює передумови випереджаючого інноваційного розвитку економіки України.

Отримані результати поглиблюють теорію інноваційного менеджменту на рівні держави в частині удосконалення системи діагностики стану і динаміки і управління за її результатами розвитком інноваційної культури суспільства та формування на її основі

інноваційно-сприятливого середовища. Вони також поглиблюють засади менеджменту знань стосовно перспектив формування інноваційно-сприятливого середовища держави.

Подальші дослідження повинні бути спрямованими на накопичення статистичних даних і формування комплексу економетричних моделей для формалізованого управління розвитком інноваційної культури суспільства.

Список використаних джерел:

1. Балабанов, В.О. (2004). До проблеми формування інноваційної культури суспільства. XXI століття : Альтернативні моделі розвитку суспільства. *Третя світова теорія : матер. III Міжнар. наук.-техн. конф., (м. Київ, 21– 22 травня 2004 р.)*. Київ : Фенікс, Ч.1, 388–391.

2. Бондар-Підгурська, О. & Коротич, Я. (2012). Інноваційна культура як необхідна умова сталого розвитку соціально-економічної системи. *Модель країн Вишеградської четвірки в інтеграції молоді в єдиний науково-культурний простір : зб. тез доп. Міжн. студ. Форуму (м. Луцьк, 3–7 квіт. 2012 р.)*. Луцьк : ВІЕМ, 124–127.

3. Бунина, Е.И. & Давыдова, Н.В. (2015). Инновационная культура в контексте инновационного развития общества. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Валеологія: сучасність і майбутнє»*, (978). Вилучено з <https://periodicals.karazin.ua/valeology/article/view/2283/2027>

4. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 05 грудня 2012 року № 3715-VI. (2012). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>

5. Зубенко, В.В. (2007). Инновационная культура общества — основа инновационного развития государства. *Вісник Донецького університету. Сер. В : Економіка і право*, Вип. 1, 209–215.

6. Ілляшенко, С.М., Шипуліна, Ю.С., Ілляшенко, Н.С. (2015). Інноваційна культура суспільства як соціокультурний механізм активізації інноваційної діяльності. *Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки: Матеріали XX міжнародної науково-практичної конференції, (м. Одеса, 7-11 вересня 2015 р.)*. Т. 1. Ч. 1 / Національна академія наук України, Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України, Київ-Одеса, 138-143.

7. Любина, О.Н. (2012). Современные подходы к определению инновационной культуры общества. *Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение»*, (6). Вилучено з http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2012/6/Liubina_Innovative-Culture/

8. Николаев А. (2006). Инновационное развитие и инновационная культура. *Вопросы культурологии*, (3), 86–90.

9. Стояновський, А.Р. & Лежанська, Т.В. (2012). Інноваційна культура як чинник розвитку вітчизняного інноваційного підприємництва. *Управління інноваційним процесом в Україні : проблеми комерціалізації науково-технічних розробок : тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. відеоконф. (м. Львів, 23–24 трав. 2012 р.)*. Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 221–222.

10. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. (2009). / авт.-упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. К.: Парламентське вид-во, 632.

11. Шипуліна, Ю.С. (2017). Управління формуванням інноваційної культури промислових підприємств: монографія. Суми: ТОВ «Триторія», 432.